

กว่าจะเป็นพยาบาลที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์ Till' We Become A Humanized Care Nurse

Received: November 20, 2020

Revised: December 23, 2020

Accepted: January 11, 2021

วิลาวณีย์ กล้าแรง (พย.ม.) Wilawan Klaraeng (M.N.S)¹จุฬารัตน์ ห้าวหาญ (ปร.ด.) Chularat Howharn (Ph.D.)²อารยา จิรมณีสวงค์ (วท.ม.) Araya Jiramanasawong (M.S.)¹ธิดา มุลาลินท์ (พย.ม.) Thida Mulalint (M.N.S.)¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีวิทยาการศึกษาประวัติชีวิตและเรื่องเล่า (Life History and Narrative Approach) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเส้นทางการเป็นพยาบาลที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์ ประชากรผู้ให้ข้อมูลหลักคือนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 ที่ผ่านการคัดเลือกจากเพื่อนนักศึกษาด้วยกันว่าเป็นผู้ที่มีการดูแลผู้ป่วยด้วยหัวใจของความเป็นมนุษย์จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด วิธีการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองภายหลังผู้ให้ข้อมูลศึกษาวิชาปฏิบัติการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวชเสร็จสิ้น ด้วยวิธีการเป็นแบบ Methodological Triangulation ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และใช้การบันทึกภาคสนาม (Field note) สำหรับการเป็นผู้เข้าไปสังเกตและมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Observer as participant) ใช้บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผู้วิจัยพบระหว่างการศึกษานี้เพื่อหาการสัมภาษณ์แบบอัตชีวประวัติ (Autobiography) ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม (Field note) การวิเคราะห์จำแนกประเภทข้อมูล (Typological analysis) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อหาโครงสร้าง หาความหมายของข้อมูล เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ได้รวบรวมมา สร้างข้อสรุปจากข้อมูลชุดต่างๆรวมกับการใช้โปรแกรมช่วยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ATLAS.ti เพื่อสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) ผลการศึกษาพบว่าบนเส้นทางการเป็นพยาบาลที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์ประกอบไปด้วย (1) บนเส้นทางชีวิต: จุดเริ่มต้นการบ่มเพาะหัวใจความเป็นมนุษย์ครอบคลุมนักเรียนที่มีทั้งครอบครัวที่สมบูรณ์ ครอบครัวแยกกันอยู่ และครอบครัวขาดคน (2) คุณค่าการบริการที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์: ทศนคติที่เปลี่ยนเป็นพลังบวก คุณค่าการบริการที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์มีคุณค่าทั้งต่อนักศึกษา ผู้รับบริการ และวิชาชีพ เป็นทศนคติที่เป็นพลังบวก (3) ประสบการณ์ที่หล่อหลอมหลักวิชาที่เปลี่ยนชีวิต: วิชาปฏิบัติการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช เป็นหลักวิชาและประสบการณ์ที่ช่วยเปลี่ยนชีวิตเปลี่ยนทศนคติ ช่วยหล่อหลอมให้นักศึกษามีหัวใจความเป็นมนุษย์ได้ชัดเจนมากที่สุด และ (4) เรื่องที่หนอยากบอกครู: ความทรงจำมีรู้ลืม...แบบอย่างที่ดีของพยาบาลความประทับใจในการฝึกปฏิบัติที่ต้องการบอกครูคือการเป็นแบบอย่างที่ดีของพยาบาลที่เลี้ยงในแหล่งฝึก ผลการวิจัย

¹ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสรรพสิทธิ์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนกกระทรวงสาธารณสุข

Professional Nursing Specialist, Department of Mental Health and Psychiatric Nursing Boromarajonani College of Nursing Surin, Faculty of Nursing, Praboromarajchanok Institute, Ministry of Public Health

Corresponding author: wilawan@bcnsurin.ac.th

² พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ สาขาวิชาการพยาบาลสูติศาสตร์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสรรพสิทธิ์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนกกระทรวงสาธารณสุข

Professional Nursing Specialist, Department of Obstetric Nursing , Boromarajonani College of Nursing Surin, Faculty of Nursing, Praboromarajchanok Institute, Ministry of Public Health

ให้ข้อเสนอแนะว่าการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติควรเน้นให้นักศึกษาได้มีโอกาสปรับตัวทัศนคติต่อผู้รับบริการ ก่อนศึกษาข้อมูลจริง เพื่อลดอคติ เพิ่มความละเอียดอ่อน และมีความเข้าใจถูกต้องครบถ้วน อาจารย์ผู้สอนควรสะท้อนคิดความเข้าใจของนักศึกษาให้สัมผัสคุณค่าแท้ของการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ พร้อมทั้งจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้นักศึกษาได้สะท้อนคิดกับอาจารย์ผู้นิเทศ และอาจารย์พี่เลี้ยงในแหล่งฝึก

คำสำคัญ: หัวใจความเป็นมนุษย์ พยาบาล

Abstract

The aims of this qualitative Research with life history and narrative approach were to describe life history of student nurses till they became a humanized care nurse. Key informants were 20 third year nursing students whom their classmates voted they were humanized care nurses. Data were collected by in-depth interviewed after they finished class of nursing practicum of mental health and psychiatric. Autobiography and participant observation were used to collected data. Data were verified by triangulation. Data were analyzed by narrative analysis. Findings were shown that life history before they became a humanized care nurses included (1) On the path of life: the beginning of cultivating the human heart. family background with perfect family, unmet needed family, or separated family, (2) Service value with a human heart: an attitude that transforms into a positive force. valued of humanized care nurses composed of values for themselves, patients, and professionals were forced factors, (3) Experiences that shape life-changing subjects: Mental Health and Psychiatric Nursing Practice. mental health and psychiatric course were significant course embodied them to become a humanized care nurse. This subject allows them to understand themselves and others, and (4) What I want to tell my teacher: Unforgettable memories ... a role model for nurses. unforgettable memory included success and failure were the storied that they want to tell teacher.

Keywords: Humanized Health Care, Nursing

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ เป็นกระบวนการดูแลแบบองค์รวมที่ใช้หัวใจ ใช้ความรัก ความเมตตา และปรารถนาที่จะให้ผู้รับบริการพ้นจากความทุกข์ทรมาน (จรีรัตน์ อินทวัฒน์, ธนพล บรรดาศักดิ์ และณฤมล จันทระเกษม, 2560) นับเป็นคุณค่าแท้ทางการพยาบาลเป็นจุดเน้นทางการปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชและการทำให้เกิดคุณลักษณะนี้ได้ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ การใช้กระบวนการสะท้อนคิดการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ อันได้แก่ ตั้งใจฟัง ผู้รับบริการ การไม่ตัดสินผู้รับบริการเพียงการ

มองเห็นภายนอก การดูแลผู้รับบริการดูญาติมิตร การยิ้มและพูดจาสุภาพกับผู้รับบริการ มีความมุ่งมั่น และตั้งใจปฏิบัติงาน และการให้ผู้รับบริการมีส่วนร่วมในการรักษา (กิตติพร เนาว์สุวรรณ, เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และ วิทวัส ดิษยะศริน สัตยารักษ์, 2558) การปฏิบัติเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการใช้ตนเองในการบำบัด ซึ่งเป็นเครื่องมือในการบำบัดทางการพยาบาลจิตเวช รวมทั้งการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด การช่วยให้ผู้ป่วยเข้าใจตนเองเข้าใจผู้อื่นตลอดจนการที่นักศึกษาามีประสบการณ์ตรงในการสัมผัสชีวิตจริงของผู้ป่วย ได้เห็น ได้สัมผัสความทุกข์ยากโดยจัดให้มีการปรับตัวทัศนคตินักศึกษา ก่อน

เรียน ด้วยการให้นักศึกษาเรียนรู้วิถีชุมชนโดยปราศจากมิจฉาทิฐิ (wrong idea) สู่ความเข้าใจผู้ป่วยและชุมชนอย่างแท้จริง ก่อเกิดเป็นความเข้าใจผู้ป่วยอย่างลึกซึ้งรู้สึกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการทางจิต ผู้ยากไร้ มีความทุกข์ทรมานจากการเจ็บป่วยเรื้อรังทำให้นักศึกษาปรารถนาให้การดูแลเขาเหล่านั้นด้วยความตั้งใจเต็มใจ ดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ก่อเกิดเป็นคุณสมบัติติดตัวนักศึกษาไปตลอด สถาบันพระบรมราชชนกได้ถูกยกระดับเป็นมหาวิทยาลัยในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2562 มีบทบาทหน้าที่หลักในการผลิตและพัฒนาบุคลากรด้านสุขภาพของประเทศ โดยเป้าหมายหลักของการผลิตคือให้บัณฑิตกลับไปทำงานเพื่อชุมชน ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สู่ระบบบริการสุขภาพที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์ ที่ก่อให้เกิดคุณภาพของการบริการด้านสุขภาพสูงขึ้น ลดค่าใช้จ่าย และลดการฟ้องร้องได้

การศึกษาของกิตติพร เนาว์สุวรรณ, เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ และ วิทวัส ดิษยะศริน สัตยารักษ์, (2558) พบว่ากลวิธีการพัฒนา อัตลักษณ์ของนักศึกษา วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในด้านคุณลักษณะเชิงวิชาชีพ ด้านการดูแลอย่างเอื้ออาทรที่สำคัญประการหนึ่งคือ การส่งเสริมให้เกิดการสะท้อนคิดในระดับบุคคล ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการศึกษาของวชิรวิทย์ ชัยพรเจริญศรี, บุญสืบ โสโสม และกนกอร ขาวเวียง (2560) ที่พบทวนความรู้งานวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาคุณลักษณะหัวใจความเป็นมนุษย์จำนวน 21 เรื่อง พบว่าการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาหัวใจความเป็นมนุษย์นั้นต้องจัดให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน หรือระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง การเรียนรู้จากสถานการณ์จริง และการสะท้อนคิด ซึ่งจากการศึกษาของนภชา สิงห์วีระธรรม และคณะ (2561) พบว่า นักศึกษา อาจารย์ครูพี่เลี้ยงรับรู้ถึงอัตลักษณ์ของสถาบันพระบรมราชชนกที่แตกต่างจากสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ได้แก่ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีคุณธรรม มีทักษะ

ด้านการปฏิบัติของการเข้าใจและเข้าถึงชุมชน (นภชา สิงห์วีระธรรม และคณะ, 2561)

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสุนทร เป็นหนึ่งวิทยาลัยพยาบาลสังกัดคณะ พยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก ได้นำนโยบายด้านอัตลักษณ์บัณฑิตมาสู่การจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อให้มั่นใจว่า บัณฑิตของวิทยาลัยเมื่อสำเร็จการศึกษามีสมรรถนะที่ตอบสนองอัตลักษณ์ที่กำหนดไว้ในจัดการเรียนการสอนนั้นได้ใช้กลวิธีที่หลากหลายทั้งการจัดการเรียนการสอนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จากการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นโดยใช้แบบประเมินของสถาบันพระบรมราชชนกพบว่าบัณฑิตจากวิทยาลัยพยาบาลแห่งหนึ่งมีคุณลักษณะของหัวใจความเป็นมนุษย์ในระดับมาก แต่ยังไม่มีการศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับเรื่องเล่าจากนักศึกษาพยาบาล ซึ่งการศึกษาเรื่องเล่าเพื่อรวบรวมตัวอย่างดี ๆ จะทำให้เกิดแรงบันดาลใจต่อบุคคลอื่นได้ (ประเวศ วะสี, 2549) ดังนั้นการศึกษาเรื่องเล่าของนักศึกษาด้วยการศึกษาวิถีชีวิตนักศึกษาพยาบาลที่ ภูมิหลัง ความสำเร็จและอุปสรรคของการเป็นนักศึกษาพยาบาล เพื่อค้นหาประสบการณ์ และเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่กว่าจะหล่อหลอมให้เกิดคุณลักษณะดังกล่าว จะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อันจะนำสู่การพัฒนาการออกแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะการบริการที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์ของนักศึกษาพยาบาลอย่างยั่งยืนและต่อเนื่องสืบไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาเส้นทางการเป็นพยาบาลที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์

วิธีการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีวิทยาการศึกษา ประวัติชีวิต และ เรื่องเล่า (Life History and Narrative Approach)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 ที่ผ่านการเรียนการสอนตาม

หลักสูตรทั้งภาคทฤษฎีและผ่านการฝึกปฏิบัติวิชาการพยาบาลอนามัยชุมชน และวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่และกำลังฝึกปฏิบัติวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช โดยทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง เป็นนักศึกษาพยาบาลที่ผ่านการคัดเลือกจากเพื่อนนักศึกษาด้วยกันว่าเป็นผู้ที่มีความเห็นตรงกันเป็นจำนวน 2 คนขึ้นไป ความเห็นตรงกันสูงสุดจำนวน 28 คน ได้จำนวนทั้งสิ้น 20 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 17 คน อายุระหว่าง 20-27 ปี ส่วนมากอายุ 21 ปี มีภูมิลำเนาในจังหวัดสุรินทร์ 12 คน บุรีรัมย์ 6 คน และชาวกัมพูชา 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือประกอบด้วยคำถามปลายเปิดสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก มีคำถามหลักและคำถามที่ใช้ถามต่อเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้นคำถามหลักได้แก่ 1. บนเส้นทางชีวิตของท่านเป็นอย่างไรบ้าง มีความสำเร็จและอุปสรรคอะไรบ้าง 2. ท่านมีประสบการณ์การดูแลผู้ป่วยด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ตามกระบวนการดูแลแบบองค์รวมที่ใช้หัวใจใช้ความรัก ความเมตตา และปรารถนาที่จะให้ผู้รับบริการพ้นจากความทุกข์ทรมานอย่างไร มีคุณค่าอย่างไรบ้าง 3. วิชาอะไรบ้างที่ช่วยหล่อหลอมพัฒนาให้ท่านมีหัวใจความเป็นมนุษย์ อย่างไร 4. มีปัจจัยอื่นๆอะไรบ้างที่หล่อหลอมให้ท่านมีหัวใจความเป็นมนุษย์ อย่างไร 5. ท่านอยากจะเล่าอะไรอีกที่เป็นประสบการณ์การดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ของท่านและมีคำถามที่ใช้ถามต่อเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น เช่น ท่านต้องผ่านเรื่องราวทั้งที่ท่านประทับใจ หรืออาจทุกข์ใจไม่ประทับใจ หรืออาจมีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้างในตอนนั้นท่านคิดและรู้สึกอย่างไร เพราะอะไร ท่านสามารถผ่านเรื่องราวที่ยากๆมาได้เพราะอะไร ท่านได้ข้อคิดอะไร ท่านได้อะไรบ้างจากการฝึกภาคปฏิบัติและ วิชาปฏิบัติการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวชแตกต่างจากวิชาอื่นอย่างไรและมีปัจจัยอะไรบ้างที่ช่วยหล่อหลอมพัฒนา

ให้ท่านมีคุณลักษณะดังกล่าว ทั้งภูมิหลังปัจจัยทางบ้านของท่าน และปัจจัยทางวิทยาลัยฯ ท่านเข้าใจว่าหลักการทางจิตเวชคืออะไรบ้าง ประสบการณ์การพยาบาลผู้ป่วยจิตเวชทำให้ท่านเข้าใจอะไรมากขึ้น ท่านมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง เพราะอะไร ท่านมีประสบการณ์อะไรอีกบ้างที่เป็นความทรงจำที่อยากเล่าเพิ่มอีก เป็นต้น และใช้การบันทึกภาคสนาม (Field note) สำหรับการเป็นผู้เข้าไปสังเกตและมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Observer as participant) ใช้บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยพบ ระหว่างการศึกษาเพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของบริบทในพื้นที่ การเรียนการสอนพร้อมทดลองใช้แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 ก่อนเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลักมีประเด็น ที่ใช้ในการสังเกตและมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Observer as participant)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองผู้วิจัยได้คำนึงถึง หลักจริยธรรม โดยผ่านการอบรมหลักสูตรจริยธรรมงานวิจัยในมนุษย์เบื้องต้นจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ซึ่งจัดโดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และผู้วิจัยได้เสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสรินทร์ (รหัส P-EC 08-02-62) ผู้วิจัยทำการปกป้องผู้ให้ข้อมูลโดยไม่เปิดเผยชื่อและยึดหลักการตัดสินใจของผู้ให้ข้อมูลสามารถออกจากการวิจัยเมื่อใดก็ได้โดยจะไม่มีผลต่อการดำเนินชีวิตและสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังผู้ให้ข้อมูลหลักสิ้นสุดการศึกษาวิชาปฏิบัติการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวชเป็นแบบ Methodological Triangulation ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และใช้การบันทึกภาคสนาม (Field note) สำหรับการเป็นผู้เข้าไปสังเกตและมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Observer as participant) ใช้บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยพบ ระหว่างการศึกษาในการสัมภาษณ์เชิงลึกจะเป็นการ

สัมภาษณ์เกี่ยวกับภูมิหลังและประสบการณ์การดูแลผู้ป่วยด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์โดยการสัมภาษณ์จะใช้เวลา 45-60 นาทีและในระหว่างการศึกษาผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนาม หลังจากนั้นผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเริ่มต้นจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเฝ้าดูเหตุการณ์ต่าง ๆ ก่อนเพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นแล้วจึงใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่ผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับกลุ่มตัวอย่างเช่นการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น ๆ และกิจกรรมการพัฒนาการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ที่มาจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยคณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันได้แก่ ข้อมูลจากการสังเกตสถานการณ์ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มตลอดจนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตลักษณะการดูแลช่วยเหลือและการสัมภาษณ์จากผู้ที่เกี่ยวข้อง และด้านวิธีการเก็บข้อมูลที่ต่างกัน (Methodological triangulation) โดยคณะผู้วิจัยวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลเรื่องเดียวกันที่ได้จากวิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธี เพื่อยืนยันตรวจสอบกันและเพิ่มเติมความสมบูรณ์ครบถ้วนได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร

2. ผู้วิจัยนำข้อมูลมาจัดระเบียบเนื้อหาของข้อมูล (Data organizing) และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม (Field note) การวิเคราะห์จำแนกประเภทข้อมูล (Typological analysis) การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อหาโครงสร้าง หาความหมายของข้อมูล เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ได้รวบรวม มาสร้างข้อสรุปจากข้อมูลชุดต่าง ๆ ร่วมกับการใช้โปรแกรมช่วยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ATLAS.ti ดังตัวอย่างต่อไปนี้ บทสัมภาษณ์ A-3 ATLAS.ti. P1QU:1:1 (25:25) หมายถึง จากบันทึกบทสัมภาษณ์ A คนที่ 3

อ้างอิงคำกล่าวจากโปรแกรมช่วยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ATLAS.ti เอกสารหมายเลข 1 Quotations ที่ 1 ลำดับที่ 1 บรรทัดที่ 25-25 เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นการสรุปหรือย่อสาระสำคัญเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่เราศึกษาเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งผู้วิจัยได้เปรียบเทียบข้อมูล ในเรื่องเดียวกันที่มาจากแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน ใช้วิธีการยืนยันผลตรวจสอบ ผลของการวิจัย โดยมีกระบวนการตรวจสอบหลากหลายวิธี ได้แก่ การตรวจสอบผลการวิจัยกับวัตถุประสงค์ และคำถามการวิจัย การตรวจสอบผลการวิจัยกับกระบวนการ วิธีการออกแบบในการเก็บรวบรวมข้อมูล การใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์กับข้อมูลดิบที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล การใช้วิธีการเขียนบันทึกเหตุการณ์เพื่อยืนยันผลการวิเคราะห์ข้อมูล นำไปสู่การสรุปผลการศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาเส้นทางการเป็นพยาบาลที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์จากการสะท้อนคิดจากการศึกษาวิชาปฏิบัติการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช สามารถนำเสนอผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. บนเส้นทางชีวิต: จุดเริ่มต้นการบ่มเพาะหัวใจความเป็นมนุษย์

บนเส้นทางชีวิตของนักศึกษาพยาบาล มีทั้งครอบครัวที่ค่อนข้างสมบูรณ์อยู่กันพร้อมหน้า และครอบครัวขัดสนแยกกันอยู่มีหลายครอบครัวเติบโตมาท่ามกลางความขัดสนยากลำบากมาก บางคนพ่อแม่ทำงานหนักมากไม่สามารถเลี้ยงลูกได้ ฝากลูกไว้กับญาติ นักศึกษา(Student 01) ซึ่งเป็นผู้ที่เพื่อนเลือกสูงสุดแล้วว่า “...แม่ฝากหนูไว้กับป้าและน้าที่ค่อนข้างมีระเบียบวินัย จำกัดเวลาเล่น เวลาดูโทรทัศน์ หลังกลับจากโรงเรียนต้องทำการบ้านให้เสร็จโดยเร็ว อาบน้ำ รับประทานอาหารให้หมดจานเป็นอย่างนี้ทุกวันจนกระทั่งญาติย้ายไปอยู่ต่างประเทศจึงได้ย้ายกลับบ้าน มาอยู่กันพร้อมหน้า...” เสมือนเป็นบุญหนุนนำการย้ายช่วยให้นักศึกษา

เรียนรู้การปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ไม่น่าคุ้นเคยทั้งด้านการเรียนและครอบครัว “..บางครั้งไม่กล้าคุยกับใคร ไม่ไว้ใจผู้อื่น..” กอปรกับที่ได้อาศัยอยู่กับญาติคนมีระเบียบวินัย ทำให้เป็นคนเรียบร้อยในสายตาคนอื่น มาจนทุกวันนี้บางคนชอบไปนอนบ้านคุณยายมาก เพราะท่านนอนคนเดียว เธอ (Student 05) เล่าว่า “..หนูอยากไปนอนกับคุณยายอยากดูแลคุณยาย ท่านป่วยเป็นโรคเกาต์หนูหุงข้าวทำกับข้าวซื้อของให้ท่าน เมื่อหนูไม่สบายใจก็ชอบไปหาท่านเพราะจะสบายใจกลับบ้านทุกครั้ง..” การได้ใกล้ชิดดูแลปรนนิบัติคุณยายทำให้นักศึกษาอยากที่จะดูแลผู้อื่นเหมือนคุณยายด้วย นับว่าคุณยายมีส่วนหล่อหลอมให้นักศึกษาเป็นคนดีที่น่ารักและมีความสุขที่ได้ดูแลผู้อื่นนักศึกษาบางคน (Student 10) ยากจนมากได้พยายามสอบเข้ามาเรียนพยาบาลหลายครั้ง เธอเล่าว่า “..หนูสอบเข้าพยาบาลถึง 5 ครั้ง...” แม้บ้านมีฐานะยากจน การพยายามสอบเข้าเรียนหลายครั้งเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนพยาบาล จนอาจารย์ได้พูดประโยคหนึ่งว่า “..การที่เรามาเรียนพยาบาลไม่ใช่ว่าเป็นคนเก่งที่สุด แต่เป็นเพราะสมเด็จย่าเลือกให้เรามาสานต่อพระราชกรณียกิจของพระองค์ท่าน..” “..พอได้ยินก็บอกกับตนเองว่า สมเด็จย่าเลือกเราแล้ว เราจะต้องทำให้ได้ดีให้สมกับที่เราได้รับเลือก..” นี่อาจจะเป็นเหตุทำให้พยายามสอบเข้าเรียนพยาบาลหลายครั้งจนกระทั่งสอบติด บางคนเกิดมาท่ามกลางความรักของพ่อแม่และตายาย ทุกคนช่วยกันปลูกฝังลูกหลานให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม นักศึกษาที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์เรียนรู้และจดจำคำของแม่ (Student 11) คุณแม่สอนหนูว่า “..การให้คือการได้รับให้เท่าไรจะได้กลับมามากกว่านั้นหลายเท่าทวีคูณ..” “..ลูกของคุณแม่การทำดีของหนูถึงแม้วันนี้จะยังไม่มีใครเห็น เพียงแค่เรารู้ว่าเรานี้หัวใจแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เราก็ภูมิใจเรารู้สึกนับถือตัวเองเก็บเป็นความทรงจำดี ๆ ไว้เล่าต่อลูกหลาน..” บางคนเคยทะเลาะกับแม่หนักสุดๆตอนเรียนมัธยม พอคิดได้รู้สึกผิด (Student 03) “..แม่คือ

คนที่ให้กำเนิดเราหนูได้เอาดอกไม้ไปขอมาท่านช่วงเวลานั้นเลยหาฟังแต่ธรรมะฟังพุทิตใจตัวเอง..” บางครั้งความผิดพลาดก็เป็นครูสอนให้รู้ว่า กว่าจะถูกต้องก็ต้องผิดก่อน และความผิดพลาดทุกอย่างสามารถแก้ไขได้เสมอบนเส้นทางแต่ละช่วงชีวิตกว่าจะผ่านมาได้ ไม่ง่ายเลย

จากสถานการณ์ทั้งหมดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าประสบการณ์ในวัยเด็กการเลี้ยงดูด้วยความรัก

ความเอาใจใส่ของครอบครัวการได้ใกล้ชิดดูแลปรนนิบัติคุณยาย ตลอดจนพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมราชชนนีศรีสังวาลย์ หรือสมเด็จพระย่าเป็นจุดเริ่มต้นการบ่มเพาะให้นักศึกษาพยาบาลเป็นคนที่มีความหัวใจความเป็นมนุษย์

2. คุณค่าการบริการที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์: ทศณคติที่เปลี่ยนเป็นพลังบวก

นักศึกษาเข้ามาสู่รั้วพยาบาลสีฟ้า-ขาว ใช้ชีวิตอยู่ในหอพักกับเพื่อนที่มาจากต่างถิ่น ต่างภูมิภาค แต่ทุกคนถูกหล่อหลอมด้วยกิจกรรมทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน ตลอด 24 ชั่วโมงที่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมเรียนรู้ เพราะเพื่อนอยู่ใกล้ชิดคอยดักเตือนและมีส่วนใจแบ่งปัน เพื่อนที่มีความหลากหลายมากได้เรียนรู้มาก ร่วมเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน โดยที่สุดแล้วได้รู้ว่ามีปัญหาทุกสิ่งให้ปรับแก้ที่ตัวเรา และเมื่อเข้าสู่การศึกษาภาคปฏิบัติได้พบเจอผู้ใช้บริการที่หลากหลาย ทำให้นักศึกษาได้เปลี่ยนทัศนคติก่อนศึกษาภาคปฏิบัติ นักศึกษาถูกเตรียมด้วยการเรียนจากภาคทฤษฎี การที่นักศึกษา (Student 02) เล่าว่า “..หนูได้อ่านบทความ “ด้ายสีขาวบนเสื้อสีเขียว” ในวิชาทฤษฎีทางการพยาบาล เป็นเหตุการณ์ที่ผู้ป่วยไม่มาตามนัดจนมีอาการหนัก แพทย์ก็ไม่ไหวทำไม่ไม่ดูแลตัวเองไม่รักสุขภาพตัวเอง.. แต่พอเหลือบไปเห็นเสื้อเก่าๆขาดๆที่เย็บด้วยด้ายขาวบนเสื้อสีเขียวของผู้ป่วย เลยได้คิดและถามว่า “เพราะอะไรมาช้า” ผู้ป่วยบอกว่า “..ไม่มีรถมา ไม่มีเงินค่าเดินทางมาวันนี้ชาวบ้านเขามาโรงพยาบาลก็เลยขอติดรถมาด้วย..” เหตุการณ์นี้ทำให้นักศึกษาได้ข้อคิดว่า เราไม่ควร

ใส่อารมณ์ ไม่ควรตัดสินผู้อื่นโดยที่เรายังไม่รู้เรื่องราว ความยากลำบากมากมายที่เขา กำลังเผชิญอยู่ การที่ นักศึกษาได้รับการปฐมนิเทศก่อนฝึกภาคปฏิบัติใน กิจกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกปฏิบัติในชั้นปี ที่ 3 อาจารย์เชิญพี่พยาบาลที่ทำงาน Palliative Care ทำให้นักศึกษา (Student 02) ประทับใจมาก “..พี่พยาบาลได้พูดหลายประโยคที่ทำให้หนู ประทับใจมาก จนหนูต้องจดใส่กระดาษและเก็บไว้ อ่านเตือนใจจนทุกวันนี้..” การได้ถูกคิดถึงใจเขาใจเรา เราก็คงไม่เป็นทุกข์ “หนูได้แต่คิดว่า..เราโชคดีเพียงใด ที่ได้มาเรียนพยาบาล..” ทั้งผู้ป่วยและพี่พยาบาลเป็น อิทธิพลดีทำให้นักศึกษาเริ่มคิดบวกตั้งแต่เริ่มฝึกแล้ว นักศึกษา (Student 02) เล่าว่า “..มีเหตุการณ์ผู้ป่วย ชายสูงอายุถึงสายน้ำเกลือหลุดทำให้นักศึกษารู้สึกไม่พอใจ มากที่ไม่มีญาติอยู่ดูแลปล่อยให้ผู้ป่วยอยู่โดยลำพังจน ถึงเข็มน้ำเกลือออกแต่เมื่อหนูไปเปิดเส้นใหม่เห็นคุณ ยายหน้าตาทำทางอึดโรยอ่อนเพลียมากรีบเดินมา บอกว่า “ตาแกหุติง นอนราบไม่ได้แกจะหายใจไม่ ออก” แล้วก็รีบปลดเชือกที่มัด restrained คุณตา ออก พร้อมกับบอกว่า “ป้าเป็นคนมดตาไวเอง ป้าหิว ขาวก็เลยมดตาไวไปกินข้าว..” อารมณ์หงุดหงิดเมื่อ สักครู่ ความเหนื่อยล้ามาทั้งวัน อารมณ์อยากลง ward ของหนูมันหายไปหมด ณ ตอนนั้น ความ เข้าใจเห็นใจคุณยายเข้ามาแทนที่..” เหตุการณ์นี้ทำ ให้นักศึกษาดังมั่นกับตนเองว่า “ฉันจะต้องพัฒนา ความเข้าใจผู้อื่นให้มากกว่านี้..” นับได้ว่าความ เหนื่อยล้าของคุณยายได้หล่อหลอมหัวใจนักศึกษาให้ เข้าใจความเป็นมนุษย์ท่านได้เปลี่ยนชีวิตนักศึกษา โดยแท้ “..หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นมาคลอด เธอแยกทาง กับสามี มีมารดาของเธอพามาคลอด เสื้อผ้าที่เธอ เตรียมมาให้ลูกดูชุดหมอม มีหลายอย่างดูยังไม่พร้อม แต่ตอนที่อุ้มลูกให้แม่วัยรุ่นกอด เธอก็โอบกอดสัมผัส ทารกน้อยลูกของเธอด้วยรักสุดใจ..” ทำให้นักศึกษา (Student 02) รู้ว่า แม่วัยรุ่นก็มีหัวใจ

ประสบการณ์จากการศึกษาภาคปฏิบัติทำให้ นักศึกษามีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดย การสัมผัสชีวิตจริงของผู้ป่วยและญาติทั้งที่

โรงพยาบาลและที่บ้านช่วยให้นักศึกษาเห็นความจริง ว่าเพราะอะไรเขาจึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมจนกระทั่งเกิดการเจ็บป่วย เพราะอะไรเขา จึงไปตรวจตามนัดไม่ได้ หรืออื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ช่วยหล่อ หลอมกลมเกลื่อนักศึกษาให้มีความละเอียดอ่อน เป็นผู้ที่มีความเข้าใจผู้อื่น ก่อเกิดเป็นความเข้าใจที่ ลึกซึ้งรู้สึกเห็นอกเห็นใจในความยากลำบากของ ผู้ใช้บริการที่ยากไร้หรือที่ขาดคุณดูแลใกล้ชิดมีความสุขที่ได้ดูแลช่วยเหลือเขาเหล่านั้น และยังช่วย เปลี่ยนทัศนคติของนักศึกษาด้วยการได้เป็นผู้ให้ที่ ทำให้ผู้รับเป็นสุขใจอุ่นใจตัวเราเองก็อิ่มเอมใจสุขใจใน จิตกุศล ทำให้นักศึกษารู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าที่สามารถดูแลผู้ป่วยให้เขาป่วยแค่กายไม่ป่วยใจ สะท้อนคุณค่าแห่งวิชาชีพพยาบาล นับว่าเป็น ปณิธานสูงสุดของการเป็นพยาบาลซึ่งคุณค่านี้จะติด ตัวนักศึกษาและวิชาชีพการพยาบาลตลอดไป การ กระทำที่เต็มไปด้วยความเอาใจใส่ของนักศึกษาช่วย ให้ผู้รับบริการรู้สึกดีและมีความสุขกับสิ่งนั้น มองเห็น คุณค่าตัวเอง เข้าใจตัวเองว่าทำอะไรอยู่และอยากทำ อะไรให้สำเร็จ มองครอบครัวที่คอยช่วยเราให้สำเร็จ อยู่เบื้องหลัง มองเพื่อนมนุษย์ด้วยความเข้าใจและ อยากช่วยเหลือ นับเป็นพลังบวกที่เติมเต็มให้กับทั้ง ผู้ป่วยและนักศึกษา (Student 19) “..ตอนอยู่บนรถ บัส หนูมีเหตุจำเป็นต้องลงรถบัส พอหนูลงของเขาตำ มาเลย หนูได้เรียนรู้ว่าอย่าเพิ่งตัดสิน อย่าเพิ่งโกรธ คนขับจะส่งรถไม่ทัน..” คุณค่าแรกเลยคือเกิดกับตัว เราแน่ ๆ เราเข้าใจชีวิตมากขึ้น เข้าใจคน เห็นใจ ใจ เขาใจเรา จิตใจละเอียดอ่อน อ่อนโยนการได้นึกถึงใจ เขาใจเรา ทำสิ่งดีต่อผู้อื่นโดยปราศจากอคติหากเรา อยากให้คนอื่นปฏิบัติกับเราเช่นไร เราก็ต้องปฏิบัติ เช่นนั้น ทุกคนล้วนรับรู้ถึงการกระทำที่ดีต่อกัน

3. ประสบการณ์ที่หล่อหลอมหลักวิชาที่ เปลี่ยนชีวิต: วิชาปฏิบัติการพยาบาลสุขภาพจิต และจิตเวช

ประสบการณ์ฝึกภาคปฏิบัติวิชาปฏิบัติการ พยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวชที่เน้นเรื่อง การสร้าง สัมพันธภาพจนกระทั่งผู้ใช้บริการไว้วางใจและให้การ

ยอมรับว่านักศึกษาเสมือนกับการเป็นญาติคนหนึ่งของผู้ใช้บริการ เป็นการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัดที่ละเอียดอ่อน การรับฟัง การเข้าใจตนเองและผู้อื่น ซึ่งมีคุณค่ามากทั้งต่อนักศึกษา ผู้ใช้บริการและวิชาชีพ เพราะการที่นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดยการเข้าไปพูดคุยสนทนากัน การไปเยี่ยมบ้านผู้ป่วยจิตเวชด้วยจิตกุศลปราศจากอคติ มีทัศนคติเชิงบวกมองเห็นศักยภาพผู้ป่วยและผู้ดูแล (care giver) มากกว่ามองเห็นปัญหา ช่วยเสริมสร้างพลังบวก คนเจ็บป่วยเรื้อรังคนอ่อนแอมีแรงลุกขึ้นมาเข้มแข็ง การได้สัมผัสชีวิตจริงของผู้ป่วยจิตเวชและญาติ ไปเห็นสภาพบ้านทำให้นักศึกษาเห็นความจริง เห็นการต่อสู้เพื่อมีที่ยืนในสังคม เห็นความเป็นอยู่ที่ยากไร้ขาดทุน หรือแม้กระทั่งเห็นศักยภาพของคนที่ถูกสังคมตีตราว่าเป็นโรคจิตเสียสติ ต่ำต้อย สิ่งเหล่านี้ช่วยหล่อหลอมกล่อมเกลาจิตใจนักศึกษาให้มีความละเอียดอ่อนมีหัวใจความเป็นมนุษย์ ก่อเกิดเป็นความเข้าใจที่ลึกซึ้ง รู้สึกกับผู้ป่วยเหมือนญาติสนิท เห็นอกเห็นใจในความยากลำบากของผู้ใช้บริการที่ยากไร้หรือผู้ที่ขาดคนดูแลใกล้ชิดยามเจ็บป่วย นักศึกษามีความสุขมีความปิติยินดีที่ได้ดูแลช่วยเหลือเขาเหล่านั้นจนมีอากาศดีขึ้นการที่ได้ทำงานเยี่ยมบ้านผู้ป่วยจิตเวชทำให้มีการคิดอย่างเป็นระบบ มีการคิดแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฝึกการคิดวิเคราะห์และเมื่อได้ลงไปประชุมชนนักศึกษาได้รับฟังผู้ป่วยเล่าระบายความรู้สึกต่าง ๆ การที่คนในครอบครัวได้บอกเล่าถึงความรู้สึก ได้รับรู้ความรู้สึกของกัน ได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้าหากัน ทำให้เข้าใจกัน รักผูกพันกันมากขึ้น นับเป็นประสบการณ์ที่น่าประทับใจมาก เป็นแรงผลักดันทางบวกทั้งผู้ป่วย ครอบครัว และนักศึกษา และเมื่อได้ลองใช้ทักษะการสนทนาเพื่อการบำบัดและการสะท้อนคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลังเรียน ทำให้รู้สึกว่าเข้าใจตัวเอง เข้าใจผู้ป่วย โดยนักศึกษา (Student 17) สะท้อนว่า “.. เพิ่งจะเข้าใจลึกซึ้งถึงการดูแลแบบองค์รวมวันนี้เอง คือดูแลแบบองค์รวมทั้งกาย จิต จิตวิญญาณ อารมณ์ สังคมเช่นที่คุณยายป่วยเป็นโรคซึมเศร้าและเป็น

สะกิดเงินมานานกว่า 20 ปี แต่ท่านก็ไม่เคยท้อ แต่กลับมองตัวโรคว่าเป็นเพื่อน บอกว่าเดี่ยวคำักหายดูแลตัวเค้าให้ดี ทำให้หนูรู้ว่าการคิดแบบนี้เป็นเรื่องดีต่อผู้ป่วย โรคอาจจะไม่หายแต่มีความสุข (Well Being) และยังเป็นการสอนตัวเราว่าเราควรอยู่ด้วยการมีความสุขถ้ามีความยากลำบากอุปสรรคใด ๆ ก็ให้นำมาเป็นข้อคิดเป็นแรงผลักดันในการดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขมากขึ้นต่อไป..”

นักศึกษาได้เปลี่ยนทัศนคติตัวเองโดยสิ้นเชิง จากที่นักศึกษาเคยไม่โหดหึงง่าย เคยกลัวไม่ชอบผู้ป่วยจิตเวช กลัวและเดินหนีให้ห่างๆ ตอนนี้อย่างที่ได้มาฝึกภาคปฏิบัติวิชาปฏิบัติการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช ได้นำหลักการทางจิตเวช เช่น การเรียนรู้ความจริงของผู้ป่วยจิตเวชโดยปราศจากอคติ การยอมรับผู้ป่วยโดยไม่มีเงื่อนไข การไม่ตัดสินผู้ป่วย การใช้ตนเองเพื่อการบำบัด การสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจเข้าใจถึงผู้ป่วย ทำให้เปลี่ยนความคิด รู้สึกว่าเข้าใจตัวเองมากขึ้น ตลอดจนการใช้ทักษะการถามและฟังอย่างตั้งใจ การใช้หัวใจรับฟังอย่างลึกซึ้งโดยไม่โต้แย้งไม่ตัดสิน จริงใจ การที่ได้พูดคุยได้สัมผัส ได้เรียนรู้ ได้ใช้ทักษะการสร้างสัมพันธภาพให้ผู้ป่วยไว้วางใจ การใช้ทักษะการสนทนาเพื่อการบำบัดช่วยให้นักศึกษาเปลี่ยนแปลงคือ เป็นคนที่ฟังคนอื่นมากขึ้น เข้าถึงเข้าใจผู้ป่วยจิตเวช กิจกรรมเยี่ยมบ้านผู้ป่วยจิตเวชสร้างความรักในครอบครัวทำให้นักศึกษารู้สึกดีมีความสุขที่ได้เห็นครอบครัวแสดงความรักเอาใจใส่ดูแลกันและกัน เห็นรอยยิ้มแห่งความสุขของผู้ป่วยที่ได้รับความรักทำให้นักศึกษามีความสุขเป็นอย่างมาก นอกจากนี้การสนทนาถามถึงความรู้สึกเหนื่อยล้าจากการดูแลผู้ป่วยของญาติ (Care Giver) ทำให้ได้ข้อคิดว่าการดูแลผู้ดูแลก็มีความสำคัญมากไม่แพ้กันเพราะจะช่วยเสริมทั้งกำลังใจและศักยภาพในการดูแลผู้ป่วย ตลอดจนก่อให้เกิดเป็นความทรงจำดีๆที่ครอบครัวได้ดูแลกันยามป่วยไข้ยามยากลำบากหรือแม้เมื่อสิ้นสุดการฝึกที่จิตเวชและไปฝึกแผนกเด็กต่อ นักศึกษา (Student 20)

ได้ใช้หลักการสนทนาเพื่อเสริมสร้างกำลังใจให้แก่ผู้ป่วยเด็กและญาติที่กำลังทุกข์ใจที่มีลูกหลานเจ็บป่วยเรื้อรังหรือร้ายแรง การรู้จักตนเองและเข้าใจผู้อื่น การสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด เป็นเครื่องมือสำคัญในการสนองความต้องการการช่วยเหลือที่แท้จริงของผู้ใช้บริการ เป็นประสบการณ์ที่หล่อหลอมนักศึกษาพยาบาลให้มีความละเอียดอ่อน มีหัวใจความเป็นมนุษย์ เป็นคุณค่าแท้ของโรงพยาบาล ที่ช่วยเปลี่ยนความทุกข์ของผู้ป่วยและญาติเป็นความสุขเล็กๆ ที่ได้ดูแลคนที่รักในยามเจ็บไข้ได้ป่วย นับเป็นประสบการณ์ที่เปลี่ยนชีวิตทั้งนักศึกษาผู้ป่วยและญาติ

4. เรื่องที่หนูอยากบอกครู: ความทรงจำมีรูปลักษณ์...แบบอย่างที่ดีของพยาบาล

กว่าที่นักศึกษาพยาบาลจะได้รับการปลูกฝังพร่ำสอน ฝึกฝนหล่อหลอมด้วยความรักความเอาใจใส่ความวิริยะอุตสาหะของครูพยาบาล มีเรื่องเล่ามากมาย (Student 01) “ครูคะหนูอยากบอกครู...” “ครูคะ..ช่วงแรกที่หนูเข้ามาศึกษาต่อเต็มไปด้วยความกังวล ไม่มีความสุข การที่หนูมีเพื่อนที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขร่วมเรียนรู้อยู่ใกล้ชิดคอยตักเตือนและมีน้ำใจแบ่งปัน เพื่อนที่มีความหลากหลายมากก็ได้เรียนรู้มาก ร่วมเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน โดยที่ที่สุดแล้วได้รู้ว่าปัญหาทุกสิ่งให้ปรับแก้ที่ตัวเรามีครูบาอาจารย์และพี่พยาบาล เป็นแบบอย่างที่ดีสอนการพยาบาลเน้นความเมตตาดูแลผู้ป่วยเต็มที่เต็มความสามารถ สอนทักษะชีวิต รวมถึงครูอีกคนที่เหมือนเหมือนดาราเล่มใหญ่ ๆ คือ ผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการที่อนุญาตให้นักศึกษาฝึกประสบการณ์แล้วยังให้พรตลอดการฝึกด้วย นักศึกษา (Student 01) รู้สึกตื้นตันและซาบซึ้งมาก “หนูสัมผัสคำว่าหัวใจความเป็นมนุษย์ได้เมื่อตอนฝึกปฏิบัติงาน พี่พยาบาลสอนเสมอว่าพยาบาลเป็นวิชาชีพที่ได้บุญมากที่สุด เมื่อเราคิดและให้การพยาบาลอย่างดีกับคนไข้ แม้คนไข้จะพูดไม่ได้ แต่คนไข้อาจสาปแช่งในใจได้ ให้พี่ระลึกว่าควรคิดและกระทำออกมาจากใจ เอาใจใส่เหมือนดูแลคนในครอบครัว แล้วสิ่งนั้นจะทำให้คนไข้มีอาการดีขึ้น

สามารถมีชีวิตที่ดีออกจากโรงพยาบาลได้ ผลของการกระทำนั้นขึ้นอยู่กับการกระทำของเรา จากนั้นหนูจึงเปลี่ยนความคิด จากการเป็นทุกข์ที่ต้องมาเรียน มาขึ้นฝึกปฏิบัติงาน ทำให้ยอมรับ เปิดใจรับฟังสิ่งที่คนไข้และญาติระบายความรู้สึก และให้กำลังใจกลับไปก็อาจจะทำให้อาการเจ็บป่วยของคนไข้ลดลงครึ่งหนึ่งก็เป็นได้ และหนูอยากขอบคุณจากใจที่ครอบครัวได้อบรมเลี้ยงหนูมาอย่างดี ขอขอบคุณทั้งครูบาอาจารย์ พี่พยาบาลที่อบรมสอนให้หนูเป็นคนดีและเป็นแบบอย่างที่ดี ขอขอบคุณคนไข้ที่เป็นดาราเล่มใหญ่ให้หนูได้เรียนและเข้าใจการเจ็บป่วยอย่างลึกซึ้ง ทำให้หนูมีหัวใจความเป็นมนุษย์ และขอบคุณเพื่อนๆ ที่คอยตักเตือน จึงทำให้หนูผ่านทุกช่วงเวลามาได้ หลังจากนั้นหนูจะเติบโตไปเป็นพยาบาลตัวเล็กๆ หนูจะนำแนวคิดหัวใจความเป็นมนุษย์ไปดูแลผู้อื่นอย่างเต็มที่ที่สุดค่ะ...” และสุดท้ายที่นักศึกษาอยากกล่าวถึง คือ สถานศึกษา ที่จัดให้นักศึกษาทุกคนได้พักอาศัยร่วมกันในหอพัก และออกแบบกิจกรรมตลอด 24 ชั่วโมงตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน สวดมนต์เช้าแถวเคารพธงชาติไทย ทำงานร่วมกันเป็นทีมกับเพื่อนกับพี่ๆ น้องๆ มีวินัย มีกิจกรรมห้องเชียร์ ทำให้พี่น้องผูกพันกัน แม้กระทั่งรุ่นพี่ที่สำเร็จการศึกษาไปก็กลับมาเยี่ยมเยียนมาเล่าประสบการณ์ ให้ข้อคิดต่างๆ ที่ทำให้เรามีความสุขความสำเร็จในการทำงานจากการบริการพยาบาลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ความรักความผูกพันของรุ่นพี่มีส่วนช่วยให้รุ่นน้องพัฒนาการเป็นพยาบาลที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาที่พบว่า ประสบการณ์ในวัยเด็กที่ได้รับแบบอย่าง การเอาใจใส่อบรมเลี้ยงดูจากคนที่ระบียบวินัย เป็นจุดเริ่มต้นการปลูกฝังบ่มเพาะให้นักศึกษาพยาบาลเป็นคนที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุกัญญาศิริโสภารักษ์ (2555) ที่ทำการศึกษาวิจัยคุณภาพเพื่อค้นหาประสบการณ์การเป็นพยาบาลวิชาชีพที่ดูแลผู้ป่วยด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ โดยทำการสัมภาษณ์พยาบาลวิชาชีพที่ได้รับรางวัลการดูแลผู้ป่วยด้วยหัวใจ

ใจความเป็นมนุษย์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่าพื้นฐานแรงบันดาลใจมาจากการครอบครัพลูกฝังและสร้างพลังใจอุดมการณ์ชีวิตที่ยึดมั่น สร้างสรรค์แต่สิ่งดี ประสบการณ์ชีวิตที่สอนให้เห็นนอกเหนือใจผู้อื่น นอกจากนั้นผลการศึกษายังพบว่าการจัดการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้เกี่ยวกับความจริงของชีวิต ทำให้นักศึกษาเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ สอดคล้องกับการศึกษาของจรีรัตน์ อินทวัฒน์, ธนพล บรรดาศักดิ์และณฤมล จันทระเกษม (2560) การจัดการเรียนการสอนที่ให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาคุณลักษณะหัวใจความเป็นมนุษย์ของนักศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของ วชิรวิทย์ ชัยพรเจริญศรี, บุญสืบ โสโสม และกนกอร ชาวเวียง (2560) ที่ดำเนินการทบทวนความรู้ทางวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาคุณลักษณะหัวใจความเป็นมนุษย์จำนวน 21 เรื่องและพบว่าการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนหรือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน การสนับสนุนให้นักศึกษารับรู้ความสามารถของตนเอง การเรียนให้รู้จักตนเองมากขึ้น การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากสถานการณ์จริงสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะหัวใจความเป็นมนุษย์ได้ การจัดการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงที่ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนถึงระยะสุดท้ายของชีวิตทำให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองผ่านประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้น เห็นคุณค่าการบริการที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์ ทักษะคิดที่เปลี่ยนเป็นพลังบวกโดยเฉพาะวิชาปฏิบัติการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวชที่เน้นเรื่อง การสร้างสัมพันธภาพ จนกระทั่งผู้ใช้บริการไว้วางใจและให้การยอมรับว่านักศึกษาเสมือนกับการเป็นญาติคนหนึ่งของผู้ใช้บริการ เป็นการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัดที่ละเอียดอ่อน การรับฟังด้วยความตั้งใจ การเข้าใจตนเองและผู้อื่น สัมพันธ์กับการศึกษาของบุญสืบ โสโสม และคณะ (2555) พบว่า การสร้างเสริมสุขภาพด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ที่มีความ

ละเอียดอ่อนเชิงเพศภาวะประกอบด้วย ประการแรก คือ การสร้างสัมพันธภาพจนกระทั่งผู้รับบริการให้การยอมรับว่านักศึกษาเสมือนกับการเป็นญาติคนหนึ่งของผู้รับบริการ ประการที่สองคือ การใช้ความอ่อนน้อมถ่อมตน ประการที่สามคือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพให้ดีขึ้นด้วยวิธีการสะท้อนคิด และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การที่ผู้ป่วยจิตเวชส่วนใหญ่รู้สึกเหมือนถูกตีตรา (Stigma) จากสังคมทำให้นักศึกษารู้สึกเห็นใจเกิดความเมตตาสงสารผู้ป่วยจนอยากจะช่วยเหลือดูแลผู้ป่วยอย่างเต็มกำลังความสามารถเพื่อให้เขารู้สึกมีคุณค่าเหมือนทุกคน จึงเป็นวิชาที่เปลี่ยนทัศนคติ ของนักศึกษา เข้าใจชีวิตจิตใจคนอื่นเข้าใจมนุษย์ และการมีอาจารย์ และพยาบาลที่เลี้ยงที่เป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) และเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือ (Partnership) ร่วมแรงร่วมใจกันจัดการเรียนรู้และสอนนักศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในผู้ป่วยมากขึ้น การเป็นต้นแบบที่ทำให้นักศึกษาเกิดความประทับใจ นอกจากนั้นการเยี่ยมบ้านผู้ป่วยจิตเวช ยังเป็นอีกประสบการณ์หนึ่งที่ทำให้นักศึกษาได้ทราบปัญหาที่แท้จริงของผู้ป่วยรวมถึงทำให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของผู้ป่วย จนกระทั่งสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยตามกระบวนการพยาบาลให้ผู้ป่วยเข้มแข็งเอาใจใส่ดูแลตนเองมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของจิราพร วรวงศ์, เนตรนภา กาบมณี, พรพรรณ มนัสจกุล, และธวัชชัย เชื้อนสมบัติ (2562) ที่พบว่าการพัฒนาแบบการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์บริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ของนักศึกษานั้นต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางความคิดและมุมมองของตนเอง

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า กว่าที่นักศึกษาจะเป็นพยาบาลที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์ ได้ผ่านประสบการณ์บนเส้นทางชีวิตตั้งแต่ การเลี้ยงดูในครอบครัว จนกระทั่งการได้มาเป็นนักศึกษาพยาบาล การอยู่ร่วมกันในหอพักนักศึกษาการเรียนการสอนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่เป็นวิชาพื้นฐานวิชาชีพที่

ทำให้นักศึกษาเริ่มปรับเปลี่ยนทัศนคติที่เข้าใจพฤติกรรมผู้ป่วยมากขึ้นโดยเฉพาะหลักวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวชที่ทำให้นักศึกษาเข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น ยอมรับ ผู้ป่วยและครอบครัวมากขึ้น ซึ่งได้ประสบการณ์จากอาจารย์พยาบาลและพยาบาลพี่เลี้ยงจากแหล่งฝึกที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักศึกษา

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษาพบว่าหากต้องการให้นักศึกษาเกิดอัตลักษณ์บัณฑิตที่เป็นพยาบาลที่มีหัวใจความเป็นมนุษย์นั้น การจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ ควรมีการศึกษากุมิหลังของนักศึกษา เพื่อให้ผู้สอนมีความเข้าใจผู้เรียนและสามารถเสริมทักษะผู้เรียนได้ถูกต้องตรงตามศักยภาพที่แท้จริงของผู้เรียน และตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ รวมทั้งเน้นให้นักศึกษาดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ ด้วยกระบวนการดูแลแบบองค์รวมที่ใช้หัวใจ ใช้ความรัก ความเมตตา และปรารถนาที่จะให้ผู้รับบริการพ้นจากความทุกข์ทรมาน ตลอดจนใช้กระบวนการสะท้อนคิดการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ อันได้แก่ ตั้งใจฟังผู้รับบริการ การไม่ตัดสินผู้รับบริการ เพียงการมองเห็นภายนอก การดูแลผู้รับบริการดุจญาติมิตร การยิ้มและพูดจาสุภาพกับผู้รับบริการ มีความมุ่งมั่นและตั้งใจปฏิบัติงาน และการให้ผู้รับบริการมีส่วนร่วมในการรักษาควรเน้นให้นักศึกษาได้มีโอกาสปรับทัศนคติก่อนศึกษาข้อมูลจริงของผู้รับบริการ เพื่อลดอคติ เพิ่มความละเอียดอ่อน และมีความเข้าใจถูกต้องครบถ้วน อาจารย์ผู้สอนควรสะท้อนคิดความเข้าใจของนักศึกษาให้สัมผัสคุณค่าแท้ของการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ พร้อมทั้งให้นักศึกษาได้มีการสะท้อนคิดกับอาจารย์ผู้ฝึกสอนและอาจารย์พี่เลี้ยงและเพื่อนๆ

ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาวิจัยเรื่องเล่าประสบการณ์ที่เปลี่ยนชีวิตจิตใจและทัศนคติ (Transformative learning) เพราะ สะท้อนว่า นักศึกษาได้รับคุณค่าแท้แห่งวิชาชีพพยาบาลซึ่งเป็น

ปณิธานสูงสุดของการเป็นพยาบาล ที่จะติดตัวนักศึกษาตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพร เนาว์สุวรรณ, เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ และวิทวัส ดิษยะศริน สัตยารักษ์. (2558). การพัฒนาตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ของนักศึกษา วิทยาลัยพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 7(3): 59-73.
- จรีรัตน์ อินทวัฒน์ ธนพล บรรดาศักดิ์ และณฤมล จันทระเกษม.(2560). กระบวนทัศน์ในการดูแลด้วยหัวใจความเป็น มนุษย์: บทเรียนจากค่ายศิลาธรรม. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 5(2): 376-387.
- จิราพร วรวงศ์, เนตรนภา กาบบณเฑียร, พรพรรณ มนัสจกุล, และ ธวัชชัย เชื้อนสมบัติ. (2562). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์บริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ของนักศึกษาพยาบาล. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 28(ฉบับพิเศษ): 53-64.
- จินตมาศ โกศลชื่นจิตร. (2556). การดูแลอย่างเอื้ออาทร: หัวใจสำคัญของการบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา*, 29(3): 134-141.
- นภาพา สิงห์วีระธรรม, กิตติพร เนาว์สุวรรณ, ยุพาวดี ชันทบัลลังก์, อำพล บุญเพียร, สอาด มุ่งสิน, และ รุ่งอรุณ กระมุท กาญจน์. (2561). เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของสถาบันพระบรมราชชนก ตามการรับรู้ของนักศึกษาอาจารย์ ครูพี่เลี้ยงและผู้ปกครอง. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(1): 60-70.
- บุญสืบ โสโสม , ยอดสร้อย วิเวกวรรณ และ เยาวดี สุวรรณนาคะ. (2560).รูปแบบของการให้บริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์สำหรับการพยาบาลหญิงตั้งครรภ์: องค์ความรู้จากประสบการณ์ของนักศึกษาพยาบาล. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(2): 263-276.
- บุญสืบ โสโสม, วรวิทย์ ชัยพรเจริญศรี, อธิธา บุญประดิษฐ์, อุทัยทิพย์ จันทร์เพ็ญ, โยธิน ปอยสูงเนิน, สุนทรี สิทธิสงคราม, ณฤมล จันทระเกษม. (2555). รายงานวิจัยเรื่อง ประสบการณ์ของนักศึกษาพยาบาลในการให้บริการสร้างเสริมสุขภาพด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ที่มีความละเอียดอ่อนเชิงเพศภาวะสำหรับบุคคลในช่วงวัยต่าง ๆ. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา. สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข.

วชิรวิทย์ ชัยพรเจริญศรี, บุญสืบ โสโสม และกนกอร ชาวเวียง.

(2560). การทบทวนความรู้งานวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาคุณลักษณะหัวใจความเป็นมนุษย์ : กรณีศึกษาวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีพระพุทธบาท. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข*, 31(1): 146-159.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, และ วิทวัส ดิษยะศริน สัตยารักษ์.

(2558). กลวิธีในการพัฒนาอัตลักษณ์ของนักศึกษาวิทยาลัยพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข. *วารสารหาดใหญ่วิชาการ*, 13(2): 117-132.

สุกัญญา ศิริโสภารักษ์. (2555). *ประสบการณ์การเป็นพยาบาลวิชาชีพที่ดูแลผู้ป่วยด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการพยาบาล บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Watson, J. (1988). *Nursing: Human science and human care: A theory of nursing*. (2nded.). Norwalk: Connecticut, Appletion- Century Crofts.